

**JĀNIS
PORUKS**
KLUSĒTĀJS. PROZA

ZVAIGZNE

821.174-3
Po 753

Vāka dizaina un ilustrācijas autore *Krista Jūlija Kreišmane*

Sakārtotāja *Inese Auziņa*

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs, kura sagatavošanā ieguldīts liels radošais darbs un finanšu līdzekļi. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Jānis Poruks

© Sakārtojums, Inese Auziņa, 2019

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2019

ISBN 978-9934-0-8167-5

MĀJĀS UN CEĻĀ

Skati, iz dzīves zīmēti

I. KUKAŽIŅA

Nav no Silamačiem līdz Tilta krogam neviena lielāka akmeņa lielceļa malā, uz kura Kukažiņa nebūtu kādreiz sēdējuse. Nav pasaulē mīļu vārdu, kurus Kukažiņa nebūtu teikuse. Un tāpēc, lūk, tajā apkaimē visi viņu pazīst, kam vien tik ar sirsniņu daudz maz sakara dzīvē. Pazīst Kukažiņu arī tādas šķiras ļaudis kā Dravnieku Rullis, kurš kristīgos rīda ar suņiem, bet čigāniem un žīdiem tas lielu lielais draugs. Un pat gluži mazi bērni, kuri tikko sākuši runāt, izstiep rokas un šļupstina: “Kukazina!” – kad tā salikuse, ar nūju lielceļa oļus klabinādama, iet vai nu no Tilta kroga uz Silamačiem, vai no Silamačiem uz Tilta krogu.

Šie ir tie divi punkti, starp kuriem staigājot Kukažiņa domā raibas domas, kur tā, tā sakot, mīļiem skatiem svētī druvas un laukus, lai viss izdotos labi. Silamačos Kukažiņai dzīvo viena meita un Tilta krogā otra. Abas ir saimnieces, un Kukažiņai būtu visai vieglas vecuma dienas, ja tā reiz būtu skaidrībā, pie kuras meitas tai labāki dzīvot.

“Grietiņa un Jūliņa – ak tu Dieviņ tētīt, abas kā spolītes, ņipras un labiņas! Lai Dieviņš viņām dod

veselību!” mēdz teikt Kukažiņa. Padzīvo tā nedēļas divas pie Jūliņas Tilta krogā, kur tai savs kluss kambarrītis, kurā neiespiežas nekāds troksnis iz kroga istabas, kad Kukažiņa top nemierīga, vīkšķas vien, vīkšķas, it kā kad rītu vai parītu būtu jābrauc vai uz pašu Rīgu.

“Jāaiziet līdz tai Grietiņai. Diezin vai ir vesela!”

“Nu, ej, ej, mammiņ,” saka Jūliņa, Tilta krodzeniece, ja laiks ir labs. Bet, ja taisās uz lietu, tad arī pats krodzeniēks ierunājas: “Kur tad nu tagad, mamm, iesi? Vakara pusē guļ biezi debeši... dzirdēju, tā kā rūca vai pērkons...”

“Lai nu pērkons, nebīstos es no pērkona... Dieviņš sargā visus un visur... Tas lietus nu gan tāds nepatīkams.”

Beidzot jau padebeši taisās nogrimt aiz apvāršņa vai sāk pūst citāds vējš, Kukažiņu atlaiž, lai iet uz Silamačiem. Kurš tad Kukažiņas nepazīst! Jau pa lielu gabalu katrs tīrumnieks zin, ka tā ir Kukažiņa, kas tur gar Skaļbu aploku kā melnums kust! Un gluži pareizi, tuvāki pienākot, izrādās, ka tā tiešām ir Kukažiņa, kura iet uz Silamačiem. Strīpaini pašauti lindraki, pelēka vilnaine un sarkanais, dzeltenām ripiņām izrakstītais galvas lakats, pauniņa padusē un nūjiņa rokā, pasausā, smaidošā seja, salikušais stāvs – tā ir Kukažiņa. Jādomā, ka nav piederīgāka uzvalka kā Kukažiņai, kura nebūtu Kukažiņa, ja tai, piemēram, trūktu raibā galvas lakata. Diezin vai tad viņas seja būtu tik patīkama. Bet tagad – kāda viņa tagad ir, tā ir Kukažiņa.

Silamačos pie otrās meitas Grietiņas nav nekas grozījies. Tāpat teliņi blāuj aplokā, sivēni kviec kā “iedurti”

ganu meitiņa nāk piekususe mājās. Un Kukažiņa stāv pie aploka vārtiem un skatās, kā Grietiņa govīs slauc. Pienāk vērsis pie vārtiem un ne visai draudzīgi paskatās uz Kukažiņu, un bauro. Dažs būtu vērsim tūliņ devis pa purnu, kad tas ragus grūž vārtu starpā, bet Kukažiņa mīļiem vārdiem apsveric sirdīgo kustoni, kurš acis vien bolī.

“Ko tu, vērsīt, bubini, bu-bu-bu! Ej padanco pa aploku, palaid lielo riksnī!”

Un Kukažiņa sniedz pa vārtu starpu vērsim zāļu kušķi. Nāk ganu meitiņa lielām, lielām kājām. Tās kājas pašas nebūtu tik lielas, bet tās pastalas tādas kā laiškas.

“Tās jau, meit, nav tev pa kājai!” saka Kukažiņa. “Pag, es tiem puišiem teikšu, lai viņi tev pataisa mazas, smukas pastaliņas.”

Un, pirms ganu meitiņa pagūst atsēsties uz nama sliekšņa, lai noautu kājas, tad Kukažiņas roka zem sagšas sāk savādi kustēties. Ganu meitiņa pasmīn, viņa šo savādo rokas kustēšanos jau sen pazīst.

“Lūk, še tev ciema kukulis!” Kukažiņa saka un pasniedz meitiņai gabalu plāceņa. “Tāds kā sakrities... nav laba rauga...”

Bet priekš ganu meitas plācenis labu labais. Viņa to ēd nuķiem vien, un Kukažiņai acīmredzot ir prieks, ka bērnam tā smeķē.

Tas nu vēl nebūtu nekas. Bet pēc divām dienām ganu meitiņa dabū pastaliņas gluži pēc kājas, jaunas, dzeltenas, un tās čīkst tik patīkami, mīksti, kad iet pa zāli. Un tas ir Kukažiņas padoms!

Kā Tilta krogā trūkst un ko Silamačos Kukažiņa it īpaši mīlē, tas ir lielais ābeļu dārzs, kurā zied arī

puķes, kurā zaļo ogāji ar un bez ogām, kur smaržo dievkociņi, kur spīd tumšas kurpītes un bites laižas iz stropiem pretī zilajam debess spīdumam. Kukažiņas galvenais darbs vasarā ir krāt un kaltēt ķīmenes. Bez ķīmenēm Kukažiņai plācenis izliekas nepilnīgs, negaršīgs. Sacīt gan viņa nekā nesaka, ja plācenim uz virsas nav ķīmeņu, bet ar sevišķu patikšanu viņa ēd tādu, kurš cepts ar ķīmenēm.

Padzīvojuse nedēļas trīs Silamačos, Kukažiņa sāk cilāt vilnaini. Tā ir zīme, ka tā atkal grib iet uz Tilta krogu.

“Paliēc nu vēl, mammiņ, paliēc pie mums!” saka Grietiņa. Bet Kukažiņa nevar palikt. Viņai ir tā, it kā tai vajadzētu atkal redzēt zivis un vēžus, kā Tilta krogā netrūkst. Viņa pate neēd ne zivis, ne vēžus, bet viņai gribas redzēt, kā vēži čāpā ķēķī pa vannīti, iekams tie vēl nav iemesti vārošā katlā. Un tad par visām lietām sirds nav mierīga par Jūliņu... Tātad jāiet atkal uz Tilta krogu.

Kukažiņa iet pa lielceļu. Arājs aptur vagā zirgu, pļāvējs apstājas, un visi raugās, kā Kukažiņa aiziet uz Tilta krogu. Un visi jūt, it kā kāds labs gars ietu līdzī Kukažiņai. Jo visi zina, ka Kukažiņa vēlē visiem labu – labu druvām un pļāvām, cilvēkiem un kustoņiem. Un gans tura sirdīgo Kranci aiz ausīm, lai tas tik Kukažiņu vien neaiztiktu.

Lazdu kalnā Kukažiņa satiek Vitolu Pēteri. Abi viens otram pasaka labdienu un paiet garām. Bet te Kukažiņa apgriežas un sauc: “Pavej nu, cik lepns! Pēter, puis, panāc šurp!”

Pēters pienāk. Un Kukažiņa smejas tik garši, garši.

“Ko tu, krustmāt, smeji?”

“Pavej, kas par puisī! Cik liels izaudzis! Kur tie gadi! Es jau tevi maziņu redzēju... Klausies, Pēter, tev jau nu ir laiks precēties!...”

“Ai, ko tu, krustmāt, tā runā!”

“Vai Tomiņu Ilzīte nav laba? Sikšņu Madiņa? I?”
Pēters atmet ar roku.

“Puisīt, puisīt, nemet uz sievieti ar akmeni! Sieviete jau tevi dzemdēja, tevi maziņu zīdīja, tevi kopa un audzināja. Un tu šitā... Ai, ai, ai!...”

Un, pirms Pēters ko gribēja teikt, Kukažiņa smaidīdama devās tālāk uz Tīlta krogu.

Nav akmeņa gar visu šo ceļa malu, uz kura Kukažiņa kādreiz nebūtu sēdējuse, nav mīļa vārda, kura Kukažiņa nebūtu teikuse.